

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

“ศาลยุติธรรมกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม”

จัดทำโดย นางสาวปิยกุล บุญเพิ่ม
รหัส ๖๒๐๗๒๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๗
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทนำ

ปัจจุบัน หลักนิติธรรมถือเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน การตรากฎหมาย และการใช้อำนาจรัฐ มิติในการตรากฎหมาย คือ การตรากฎหมายนั้นจำเป็นต้องเคารพหลักนิติธรรม เคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งมีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพื่อให้เกิดความโปร่งใส เพราะหากกฎหมายไม่เป็นธรรมและไม่มีการบังคับใช้กับบุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกันแล้ว ประชาชนก็จะไม่ศรัทธาต่อกฎหมาย อันเป็นการทำลายคุณค่าของหลักนิติธรรมและขัดต่อหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ส่วนมิติเรื่องการใช้อำนาจรัฐ หากองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐใช้อำนาจอยู่ในกรอบของกฎหมาย และประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยก็เคารพกฎหมาย สังคมประชาธิปไตยก็ย่อมจะมีความสงบเรียบร้อยและพัฒนาต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง^๑ ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพิจารณาพิพากษาคดีโดยใช้หลักดังกล่าว เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้การบริหารบ้านเมืองมีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ปราศจากการทุจริต คอร์รัปชัน ตลอดจนความเหลื่อมล้ำในสังคม สำหรับประเทศไทยมีการกล่าวถึงหลักนิติธรรมส่วนใหญ่จะเป็นการสอนในวิชา นิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ซึ่งหลายคนคิดว่าเป็นเรื่องธรรมะในศาสนา จึงไม่ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้ในความเป็นจริง กระทั่งผู้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องเชิดชูหลักนิติธรรมขึ้น เป็นหลักการสูงสุดของกฎหมายสูงสุด และให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง จึงได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ในมาตรา ๓ อย่างไรก็ตาม ศาลยุติธรรมนำหลักนิติธรรมดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีมาโดยตลอด ถึงแม้ยังไม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ผ่านมา เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๒/๒๔๗๘ วินิจฉัยกรณีที่จำเลยยื่นคำร้องต่อข้าหลวงยุติธรรมว่า “ผู้พิพากษาจดคำพยานผิดตลอด นั่งพิจารณาไม่ครบคณะ ถ้าจะให้พิจารณาต่อไป จะทำให้ไม่ได้รับความยุติธรรม” ซึ่งคำพิพากษาฎีกาดังกล่าววินิจฉัยว่า ข้อความในคำร้องของจำเลยเป็นคำร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาของหลวงวุฒ... ในกรณีที่แสดงความเห็นคัดค้านอำนาจศาลยังเรียกไม่ได้ว่าเป็นการหมิ่นประมาทศาลหรือผู้พิพากษา แลตามพฤติการณ์ของจำเลยที่ไปยื่นคำร้องต่อข้าหลวงยุติธรรม แลศาลได้ตกเตือนให้ออนคำร้องในเบื้องต้นก็ไม่ยอม เหล่านี้ ยังไม่พอฟังว่าจำเลยจะมีผิด^๒

อาจกล่าวได้ว่า บทบาทของศาลยุติธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถือหลักนิติธรรมเป็นหลักพื้นฐานที่ไม่อาจฝ่าฝืนหรือขัดแย้งได้ ซึ่งหากจะขยายความให้เข้าใจแล้ว หมายถึงการตีความกฎหมาย การบังคับใช้

นางสาวปิยกุล บุญเพิ่ม ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๗ ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

^๑ เพลินตา ตันรังสรรค์, “ร่างข้อเสนอ ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม”, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒,

http://web.senate.go.th/lawdatacenter/includes/FCKeditor/upload/Image/b/s56%20jun_11_1.pdf

^๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๒/๒๔๗๘, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒, <https://www.deka.in.th/view-71605.html>

กฎหมาย การวางแนวทางปฏิบัติ และวิธีพิจารณาคดีจะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อหลักนิติธรรม หากหลักกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ผลก็คือจะใช้บังคับไม่ได้ เพราะหลักนิติธรรมมีความสำคัญเหนือกฎหมายทั้งปวง

หลักนิติธรรม (The Rule Of Law)^๓

หลักนิติธรรม ประกอบด้วย ๗ หลักการคือ หลักการ แบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง ความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญ

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม เพราะหลักการ แบ่งแยกอำนาจเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจ

๒. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวพันกันกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อันเป็นหลักการสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญ

๓. หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการหรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชน โดยฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง

๔. หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา เป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นไปตามหลักความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความพอสมควรแก่เหตุ

๕. หลักความอิสระของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสามารถทำหน้าที่ในทางตุลาการได้โดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ โดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมายและทำการพิจารณาพิพากษาภายใต้มนธรรม

^๓ ถวิลวดี บุรีกุล, “หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่”, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒, <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A0%E0%B8%B4%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%A5%3A%20%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B9%81%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B9%88>

ของตนเท่านั้น โดยวางอยู่บนพื้นฐานของความอิสระจาก ๓ ประการ กล่าวคือ ความอิสระจากคู่ความ ความอิสระจากรัฐ และความอิสระจากสังคม

๖. หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” เมื่อไม่มีข้อบัญญัติทางกฎหมาย ให้เป็นความผิด แล้วจะเอาผิดกับบุคคลนั้น ๆ มิได้

๗. หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้น และหากกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ

กฎหมายรัฐธรรมนูญกับหลักนิติธรรม

หากเรามาวิเคราะห์หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓ ววรรคสอง ได้บัญญัติให้ “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” อันถือเป็นครั้งแรกที่ได้มีการ บัญญัติคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้อย่างชัดเจน ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ ทั้งนี้ โดยมีเจตนารมณ์สำคัญเพื่อวางกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐนั้นจะต้องเป็นไปตาม “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)” การปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลายจะต้องอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ และในการบังคับใช้กฎหมายจะต้องเป็นไปโดยถูกต้องและเที่ยงธรรม สามารถอธิบายและให้เหตุผลได้ โดยจะใช้อำนาจรัฐในลักษณะที่ปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับไม่ได้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๗๘ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้ ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับ การดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นกฎหมาย สูงสุดของประเทศในขณะนั้น ได้ให้ความสำคัญในเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และความ เสมอภาคของบุคคล โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา ๔ ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” ในมาตรา ๕ บัญญัติว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” มาตรา ๓๒ บัญญัติไว้ว่า “บุคคล ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิต และร่างกาย การค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใด อันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ..” ดังนั้น กฎหมายอื่นๆ ที่ได้บัญญัติวางหลักเกณฑ์หรือวิธีการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต้องให้ความสำคัญ เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน โดยเฉพาะบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยิ่งต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นกระบวนการยุติธรรมที่ต้องใช้ ความรวดเร็ว ถูกต้อง

และเป็นธรรม ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย^๔ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ยังคงนำหลักการและแนวคิดหลักนิติธรรมมาบัญญัติไว้เช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

ศาลยุติธรรมกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๘๘ จะต้องดำเนินการให้เป็นไปด้วยความยุติธรรม ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธย พระมหากษัตริย์คำว่า “ศาล” นั้นโดยทั่วไปหมายถึงสถาบันศาลซึ่งมีอยู่หลายประเภท เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court) ศาลยุติธรรม (Courts of Justice) ศาลปกครอง (Administrative Court) ศาลทหาร (Military Court) ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๔ วรรคหนึ่ง “ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น” ศาลยุติธรรม ประกอบด้วยชั้นของศาล คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ในศาลชั้นต้นก็มีศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลจังหวัดซึ่งมีอยู่ทุกจังหวัดในประเทศ และศาลแขวง นอกจากนี้ยังมีศาลชำนาญพิเศษซึ่งก่อตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งศาล และวิธีพิจารณาของศาลชำนาญพิเศษนั้น เช่น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษี และศาลล้มละลาย นอกจากนี้ยังรวมถึงศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งรวมอยู่ในสถาบันศาลยุติธรรม (Courts of Justice) ของประเทศ

หากพิจารณาถึงบทบาทและหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัญญัติไว้มีดังนี้

หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๖๘ บัญญัติว่า “รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร” วรรคสอง “รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงครอบงำใด ๆ” วรรคสาม “รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้”

ในหมวด ๑๐ ที่บัญญัติบททั่วไปเกี่ยวกับศาล มาตรา ๑๘๘ วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง”

^๔ คมสัน สุขมาก, “หลักนิติธรรมกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญา ของพนักงานสอบสวน”, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒, <http://www.polsci-law.buu.ac.th/journal/document/8-1/12.pdf>

นอกจากนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประธานศาลฎีกา (นายชีพ จุลมนต์) ได้กำหนดนโยบายเพื่อใช้เป็นหลักและยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ในข้อ ๑ ว่า “ดำเนินการให้ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง”

กล่าวได้ว่า หลักของการอำนวยความยุติธรรมของศาลยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และนโยบายของประธานศาลฎีกาที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม สามารถพิจารณาโดยจำแนกได้ ดังนี้

๑. การดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

๑.๑ การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาคดีค้างนาน

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ศาลยุติธรรมมีมาตรการกำหนดแนวทางไว้หลายแนวทาง ได้แก่ การวางแผนจัดกลุ่มการบริหารคดี (Case Management) โดยทำระบบการบริหารจัดการแบ่งตามประเภทคดี (Differentiated Case Management) ซึ่งการกำหนดระยะเวลามาตรฐานสำหรับการดำเนินคดีแต่ละประเภทที่มีความสลับซับซ้อนแตกต่างกันไป ตลอดจนได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาคดีค้างนาน ซึ่งได้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้บริหารศาลยุติธรรม เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐ โดย ประธานศาลฎีกาได้มอบนโยบายและกรอบระยะเวลาในการพิจารณาคดีให้แก่ผู้บริหารศาลยุติธรรม เพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปโดยรวดเร็ว

ศาลฎีกา ต้องมีกรอบระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ชัดเจน และเป็นตัวอย่างให้ศาลชั้นอุทธรณ์และศาลชั้นต้น โดยจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน ๑ ปี

ศาลอุทธรณ์ ในขณะนี้ไม่มีคดีค้างพิจารณา (โดยพิจารณาพิพากษาแล้วเสร็จในเวลา ๖ เดือน)จึงขอให้รักษามาตรฐานนี้ไว้

ศาลชั้นต้นบางศาลที่มีคดีค้างพิจารณาเป็นเวลานานหลายปี ประธานศาลฎีกาจะเข้าไปช่วยกำกับดูแลผ่านอธิบดีผู้พิพากษาศาล และเพื่อให้สามารถติดตามผลการเร่งรัดคดีค้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรให้มีการรายงานสถิติคดีค้างพิจารณาทุกกรอบ ๓ เดือน เพื่อติดตามผลต่อไป การปฏิบัติตามนโยบายเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสามารถกำหนดกรอบเวลาว่า คดีในศาลชั้นต้นต้องเสร็จภายในไม่เกิน ๒ ปี

๑.๒ การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

การกำหนดกรอบระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีในเรื่องของการพิจารณาคดีให้เกิดประสิทธิภาพและความรวดเร็ว หากการพิจารณาเพื่อเยียวยาแก่ประชาชนแก่คู่ความเป็นไปอย่างล่าช้า และในคดีอาญาผู้ต้องหา/จำเลยที่ไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวระหว่างพิจารณาในชั้นศาลต่าง ๆ ต้องถูกจำกัดอิสรภาพเป็นเวลานาน แม้การพิจารณาพิพากษาคดีนั้นจะถูกต้องเป็นธรรม แต่หากไม่ได้กระทำไปด้วยความรวดเร็ว

เหมาะสมกับกาลเวลาแล้ว (Reasonable Time) ความถูกต้องและความเป็นธรรมนั้นอาจไม่เป็นประโยชน์กับประชาชนเลยก็ได้ หรือที่มีคำกล่าวที่ว่า “ความล่าช้าเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม (Justice Delayed is Justice Denied) ฉะนั้น การพิจารณาคดีโดยถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ก็เป็นหลักนิติธรรมของผู้พิพากษาตุลาการในทุกศาลและทุกชั้นศาลอีกด้วย ซึ่งตรงกับรัฐธรรมนูญที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม” ซึ่งเป็นหลักนิติธรรมที่สอดคล้องต้องกันกับมาตรา ๑๘๘ วรรคสอง ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นหลักนิติธรรมตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๓๖ ที่บัญญัติว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใด จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ซึ่งแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญประสงค์ให้ศาลยุติธรรมพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความรวดเร็ว ซึ่งหมายถึงการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องนั่นเอง

การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องถือว่าเป็นระบบที่สนับสนุนการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ เพราะเป็นระบบที่สามารถให้หลักประกันได้ว่า ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะคดีใด จะได้นั่งพิจารณาสืบพยานหลักฐานในคดีดังกล่าวตั้งแต่เริ่มต้น ต่อเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา และเป็นระบบที่ส่งเสริมและสอดคล้องสัมพันธ์กันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การนั่งพิจารณาต่อเนื่องใช้บังคับกับคดีทุกประเภทไม่ว่าเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักดังกล่าว ศาลยุติธรรมจึงออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. ๒๕๔๕ ตลอดจนดำเนินการจัดวางระบบการบริหารจัดการคดีเพื่อสนับสนุนการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการจำแนกประเภทคดี การตั้งศูนย์นัดความ การสร้างระบบไกล่เกลี่ย การสร้างศูนย์สมานฉันท์ การนัดพร้อมเพื่อประชุมคดี การกำหนดแนวทางการพิจารณาคดี การนัดตรวจพยานหลักฐาน รวมทั้งการจัดระบบประสานงานติดตามพยาน และออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ระบบพิจารณาคดีดังกล่าว มีผลให้คู่ความสามารถทราบกำหนดและระยะเวลาของคดีได้อย่างชัดเจน ทั้งยังทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาสามารถพิจารณาได้อย่างรอบคอบและเกิดประสิทธิภาพ

๑.๓ การจัดทำคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการ

ในการพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภท โดยเฉพาะคดีที่มีผลกระทบต่อประเทศชาติ เช่น

คดีค้ำมนุษย์ ซึ่งมีวิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ.๒๕๕๐ โดยเป็นการกระทำความผิดที่เป็นอันตรายต่อเสรีภาพความมั่นคงทางสังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ หากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน นอกจากจะส่งผลกระทบต่อเสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคงของรัฐแล้ว ยังส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานของผู้พิพากษาและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีค้ำมนุษย์เป็นไปด้วยความ สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ศาลยุติธรรมจึงได้จัดทำคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ขึ้น โดยมีเนื้อหาและแนวทางเพื่อให้ผู้พิพากษา เข้าใจวิธีพิจารณาและพิพากษาคดีค้ำมนุษย์ยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างถูกต้องเที่ยงธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการพิจารณาพิเศษ ในคดีค้ำมนุษย์ในเรื่องการขอสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าก่อนฟ้องคดี กรณีพนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้อง ต่อศาล หรือผู้เสียหายหรือพยานบุคคลจะให้การต่อศาล โดยพนักงานอัยการอาจอ้างเหตุจำเป็นที่จะต้องมีการ สืบพยานโดยพลัน ซึ่งเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ อาจมีความหมาย กว้างขวางกว่าเหตุตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๗ ทวิ เหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยาน บุคคลจะเดินทางออกนอกราชอาณาจักร ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือเป็นเป็นบุคคลมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาล ที่พิจารณาคดี หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานขึ้นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม หรือมีเหตุ จำเป็นอื่นอันเป็นการยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหลัง ดังนั้น แม้พิจารณาแล้วยังไม่เข้าเหตุขอ สืบพยานล่วงหน้าก่อนฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๗ ทวิ ก็ควรพิจารณาให้ สืบพยานล่วงหน้าก่อนฟ้องได้ ถ้าเห็นว่าการสืบพยานล่วงหน้าจะเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ต่อการป้องกัน และปราบปรามการค้ำมนุษย์ ศาลควรดำเนินการสืบพยานทันทีที่ได้รับคำร้อง โดยไม่ต้องรอเข้าลำดับนัด สืบพยานต่อจากคดีอื่น ๆ ตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกาข้อ ๔ และการสืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับ ประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้โดยดำเนินการ ตามคำแนะนำของประธานศาล ฎีกาข้อ ๕^๕

^๕ ดิเรก อิงคินันท์, “คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการคดีตามพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒, http://www.library.coj.go.th/Openmedia/index?f=../file_upload/module/manage_digital_file/digital_file/95c8bb2d.pdf

นอกจากจะกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานการขอสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าแล้ว ยังกำหนดแนวทางการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ การสืบพยานคดีอาญาโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลย กำหนดแนวทางเรื่องคำสั่งเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ เนื่องจากตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความมนุษย์ พ.ศ.๒๕๕๙ บัญญัติให้ ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายได้โดยที่ไม่ต้องมีผู้ใดร้องขอ ซึ่งเป็นบทบัญญัติยกเว้นเรื่องการห้ามพิพากษาเกินคำขอ โดยมีเงื่อนไขว่าคดีนั้นศาลต้องพิพากษาลงโทษจำเลย และสั่งในคำพิพากษาคดีอาญาให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามจำนวนที่เห็นสมควรก็ได้ โดยคำสั่งกำหนดค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้ ไม่กระทบถึงสิทธิของผู้เสียหายในอันที่จะฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งเพื่อเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่ยังขาดอยู่ การจัดทำข้อมูลประวัติผู้เสียหาย คำสั่งเกี่ยวกับการอนุญาตให้พนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ การคุ้มครองชั่วคราวแก่บุคคลที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ สำหรับการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย รวมทั้งกำหนดแนวทางในกรณีจำเลยหลบหนี เนื่องจากในคดีอาญาทั่วไปหากจำเลยหลบหนีก็ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ แต่ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ ถ้าจำเลยได้ปรากฏตัวต่อศาลแต่ภายหลังได้หลบหนีไป ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ รวมทั้งจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแล้วหลบหนีจะมีโทษสำหรับการหลบหนีการปล่อยชั่วคราว

สำหรับแนวทางปฏิบัติในชั้นอุทธรณ์และฎีกา ในการรับอุทธรณ์ นอกจากจะต้องยื่นอุทธรณ์ภายในกำหนดหนึ่งเดือน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่าน คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟังแล้ว นอกจากจะต้องพิจารณาว่าผู้อุทธรณ์เป็นจำเลยซึ่งถูกคุมขังหรือไม่ เนื่องจากหากเป็นจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังเป็นผู้อุทธรณ์ จำเลยจะยื่นอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะอุทธรณ์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลให้ขยายระยะเวลาแสดงตน เมื่อมีการอุทธรณ์แล้วคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีค้ามนุษย์ให้เป็นที่สุด แม้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีค้ามนุษย์จะพิพากษาหรือมีคำสั่งไปถึงความผิดฐานอื่นที่ไม่ใช่ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ต้องถือเป็นคดีค้ามนุษย์และเป็นที่สุดชั้นอุทธรณ์ ส่วนการพิจารณาคดีในชั้นฎีกานั้น จะเป็นระบบขออนุญาตฎีกา โดยคู่ความที่ประสงค์ฎีกาต้องยื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาพร้อมกับคำฟ้องฎีกา เพื่อให้ศาลฎีกาพิจารณาว่าจะรับฎีกาไว้พิจารณาหรือไม่

๒. การอำนวยความสะดวกธรรมดาตามหลักนิติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๘ วรรคสาม ที่กล่าวข้างต้นได้รับรองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในส่วนต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสิทธิในการเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างเสมอภาคกันทั้งในกฎหมายวิธีสบัญญัติและสารบบัญญัติ การบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการพิจารณาของศาลต้องเสมอภาคกับทุกคนทุกฝ่ายไม่ว่าจะแตกต่างหรือไม่เท่าเทียมในทางสังคมเศรษฐกิจ ศาลก็ต้องยึดหลักกฎหมายและหลักนิติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี

๒.๑ การอำนวยความสะดวกทางอาญา

หลักนิติธรรมทางอาญาที่สำคัญมีว่า กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ ซึ่งมีความหมายว่า หากในขณะกระทำการใด ๆ ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา กฎหมายอาญาที่บัญญัติในภายหลังจะกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดและลงโทษมิได้ นอกจากนี้การกระทำใด ๆ มีกฎหมายอาญาบัญญัติความผิดและโทษอยู่แล้วในขณะกระทำความผิดกฎหมายอาญาที่บัญญัติในภายหลังจะกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดที่ให้ผู้กระทำต้องรับโทษที่หนักขึ้นมิได้ การบัญญัติกฎหมายอาญาใช้ย้อนหลังแก่การกระทำที่เกิดขึ้นมาแล้ว ย่อมเท่ากับกฎหมายพึงจะให้บุคคลได้รับโทษก่อนที่จะมีกฎหมายประชาชนย่อมไม่รับทราบหรือไม่ตระหนักว่าการกระทำของตนอาจจะได้รับโทษทางอาญาซึ่งรุนแรงกว่าโทษอื่น ๆ กฎหมายดังกล่าวจึงกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกินกว่าสังคมจะยอมรับได้และกฎหมายจะกลายเป็นเครื่องมือให้ผู้มีอำนาจที่ฉ้อฉลใช้อำนาจออกกฎหมายกลั่นแกล้งลงโทษบุคคลอื่น จึงไม่ถูกต้อง^๖ กฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาอันมีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ จึงขัดต่อหลักนิติธรรมย่อมไม่มีผลใช้บังคับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้น จะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลากระทำความผิดมิได้” ประมวลกฎหมายอาญาก็บัญญัติรับรองหลักนิติธรรมในข้อนี้ ในมาตรา ๒ “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” วรรคสอง “ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติ

^๖ อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ ๑

ในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้น พ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าให้กระทำความผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง”

หลักนิติธรรมที่สำคัญต่อความเป็นธรรม ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ชัดเจน ในการพิจารณาคดีศาลจะยังไม่เชื่อว่าจำเลยกระทำความผิด จนกว่าศาลจะได้รับฟังการนำเสนอพยานหลักฐานของโจทก์และจำเลยทั้งสองฝ่ายอย่างครบถ้วน โจทก์ในฐานะเป็นผู้กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดต่อกฎหมายต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาจริง หากโจทก์นำเสนอพยานหลักฐานไม่ได้ศาลจะต้องพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป^๗ หลักนิติธรรมข้อนี้สอดคล้องกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะต่อสู้คดีได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางกฎหมาย หรือมีข้อจำกัดน้อยที่สุด เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญานั้นตกอยู่ในภาวะที่เสียเปรียบในการต่อสู้คดีด้วยเหตุผลที่ว่าในคดีอาญาศาลจะต้องพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย จึงจำเป็นจะต้องควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ให้อยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงาน เพื่อจะได้นำมาศาลในวันพิจารณาคดี เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งปล่อยตัวชั่วคราว หรือในบางคดีที่มีโทษไม่สูงและจำเลยมีทุนทรัพย์ ศาลอาจจะอนุญาตให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ จำเลยไม่ต้องมาศาลในวันพิจารณาคดีของศาล การที่จำเลยต้องถูกควบคุมตัว โดยเจ้าพนักงาน ย่อมขาดโอกาสในการแสวงหาพยานหลักฐาน หรือบุคคล ที่จะมาช่วยเหลือในการดำเนินคดีได้อย่างอิสระ กฎหมายจึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และในทางปฏิบัติ ศาลจะเปิดโอกาสให้จำเลยได้สู้คดีได้ตามที่จำเลยต้องการหรือร้องขอ ฉะนั้น ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง จึงบัญญัติว่า “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” วรรคสาม “การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้หลบหนี” วรรคสี่ “ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้” วรรคห้า “คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” การใช้ดุลพินิจในการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย จึงต้องให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีได้

^๗ จรัญ ภักดีธนากุล, “หลักนิติธรรม: ความชอบธรรมตามกฎหมาย”, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒, http://elibrary.constitutionalcourt.or.th/document/documents/documents/Individual_Study_32.pdf

อย่างเต็มที่ ส่วนมาตรฐานการพิสูจน์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ กำหนดไว้ว่า เมื่อศาลชั้นนำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงแล้ว มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานที่เป็นหลักนิติธรรม ที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ และตามความเห็นในทางที่สอดคล้องกับหลักดังกล่าว เห็นว่า แม้การพิจารณาคดีอาญาบางประเภทที่ใช้ระบบไต่สวน เช่น คดีค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.๒๕๕๙ มาตรา ๘ บัญญัติให้นำระบบไต่สวนตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติและข้อบังคับของประธานศาลฎีกามาใช้กับคดีค้ามนุษย์ ในกรณีที่พระราชบัญญัติและข้อบังคับของประธานศาลฎีกาไม่ได้กำหนดเรื่องใดไว้โดยเฉพาะก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัตินี้ เมื่อมีได้กำหนดเรื่องมาตรฐานการพิสูจน์ไว้ก็นำมาตรา ๒๒๗ มาใช้บังคับด้วย การที่บัญญัติให้ใช้ระบบไต่สวน ก็เพื่อให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริง โดยกำหนดให้โจทก์ส่งสำนวนการสอบสวนต่อศาล และให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติมตลอดจนเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลเอง อันเป็นการปรับบทบาทศาลในการแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงเท่านั้น มิได้เปลี่ยนแปลงวิธีการซึ่งนำหนักพยานหลักฐาน หากซึ่งนำหนักพยานหลักฐานทั้งหมดทั้งของคู่ความและที่ศาลเรียกมาเองแล้วยังมีเหตุอันควรสงสัยศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง^๔ นอกจากจะกำหนดให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมแล้ว ในการตรวจคำฟ้องในคดีค้ามนุษย์ยังกำหนดให้ศาลมีบทบาทตรวจคำฟ้องว่าถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๘ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๓ หรือไม่ หากเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้องให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขฟ้องให้ถูกต้อง หากตรวจพบว่าฟ้องไม่ถูกต้องในภายหลัง ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขฟ้องให้ถูกต้องได้เช่นกัน^๕ บทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างแท้จริง โดยไม่นำกฎหมายวิธีสบัญญัติมาเป็นเครื่องมือในการพิพากษาโดยเคร่งครัด ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา หากพบว่าคำฟ้องโจทก์ไม่เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๘ ศาลจะพิพากษายกฟ้องโดยไม่ให้อีกโอกาสโจทก์แก้ไขให้ถูกต้อง ซึ่งมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๖๔/๒๕๕๖ วินิจฉัยว่ากรณีฟ้องไม่ได้ลงลายมือชื่อโจทก์ถือว่าเป็นฟ้องที่ไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๘ (๗) และการที่จะสั่งให้โจทก์แก้ไขฟ้องให้ถูกต้องหรือไม่ประทับฟ้องตามมาตรา

^๔ สำนักงานศาลยุติธรรม, คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาความอาญา, หจก.อรุณการพิมพ์, ๒๕๖๐, น.๔๒-๔๓

^๕ เฟิงอ้าง, น. ๖

๑๖๑ พรรคหนึ่ง ก็ล่วงเลยเวลาที่จะปฏิบัติได้ เพราะศาลชั้นต้นได้สั่งประทับฟ้อง และดำเนินกระบวนการพิจารณาจนเสร็จสิ้นคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์แล้ว ศาลอุทธรณ์ย่อมไม่มีวิธีปฏิบัติเป็นอย่างอื่นนอกจากพิจารณาคำฟ้องโจทก์^{๑๐} แต่ในการพิจารณาคดีค้ำมนุษย์หากพบข้อผิดพลาดขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๓ ให้อำนาจศาลตรวจคำฟ้องที่เห็นว่าไม่ถูกต้องได้ อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีที่โจทก์ไม่ได้บรรยายมาในฟ้องถึงการกระทำของจำเลยว่าเป็นความผิด หรือฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิด ไม่ใช่กรณีฟ้องไม่ถูกต้องที่ศาลอาจมีคำสั่งให้แก้ไขตามมาตรา ๒๓ นี้ได้ และชอบที่ศาลจะมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์ (นัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๗๔/๒๕๕๖)^{๑๑} และการแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องจะต้องเป็นกรณีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้องเดิมที่สมบูรณ์อยู่แล้ว หากข้อที่โจทก์ขอแก้ไขเพิ่มเติมเป็นเรื่องการแก้ไขฟ้องเดิมที่ไม่สมบูรณ์ให้เป็นฟ้องที่สมบูรณ์ ถือเป็นการกระทำที่ทำให้จำเลยเสียเปรียบ ศาลอนุญาตให้แก้ฟ้องไม่ได้ (นัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๐๖/๒๕๕๑)^{๑๒}

^{๑๐} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๖๔/๒๕๕๖, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒, <https://deka.in.th/view-50694.html>

^{๑๑} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๗๔/๒๕๕๖ โจทก์ฟ้องว่า จำเลยเบิกความอันเป็นเท็จต่อศาลแขวงพระนครเหนือ โดยเพียงแต่กล่าวว่าจำเลยได้เบิกความในคดีหมายเลขใด ระหว่างผู้ใดโจทก์ ผู้ใดจำเลย และข้อความที่เบิกความกับว่าความจริงเป็นอย่างไร ซึ่งแม้จะเข้าใจได้ว่าคดีที่เบิกความเป็นการพิจารณาคดีอาญา และโจทก์ได้กล่าวมาในฟ้องว่าข้อความที่เบิกความเป็นข้อสำคัญในคดี แต่เมื่อโจทก์มิได้กล่าวมาในฟ้องว่าคดีอาญานั้นมีข้อหาความผิดตามบทกฎหมายใด ประเด็นอันเป็นข้อสำคัญในคดีมีว่าอย่างไร และคำเบิกความของจำเลยเป็นข้อสำคัญอย่างไร จึงถือว่าฟ้องโจทก์มิได้บรรยายถึงการกระทำที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยครบถ้วนไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๘(๕) และยังเป็นฟ้องที่บรรยายไม่ครบองค์ประกอบของความผิดตามบทมาตราในกฎหมายที่ขอให้ลงโทษจำเลยด้วย ศาลจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์เสียได้ กรณีมิใช่เรื่องฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมายซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลที่จะสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องตามมาตรา ๑๖๑ ได้

^{๑๒} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๐๖/๒๕๕๑ พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ ที่บัญญัติว่า ผู้ใดออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมายโดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ (๑) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น ฯลฯ เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ใช้เงินตามเช็คนั้นผู้ออกเช็คมีความผิด...นั้นการออกเช็คที่จะเป็นความผิดตามบทบัญญัติดังกล่าวจะต้องเป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย และหนี้ตามเช็คที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมายหรือไม่ เป็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งซึ่งเป็นองค์ประกอบของความผิดด้วย เมื่อคำฟ้องโจทก์บรรยายแต่เพียงว่า จำเลยออกเช็คเพื่อชำระหนี้เงินกู้ โดยมีได้ระบุว่าเป็นหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย ทั้งโจทก์มิได้แนบสำเนาสัญญากู้ยืมมาท้ายฟ้อง คำฟ้องของโจทก์จึงขาดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ เป็นฟ้องที่ไม่สมบูรณ์ตาม ป.วิ.อ. มาตรา ๑๕๘ (๕)

หลักนิติธรรมอีกประการหนึ่ง คือการฟ้องคดี ต้องกระทำโดยสุจริต โดยปกติการฟ้องคดีทั่วไปจะมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรือเรียกร้องความเป็นธรรม และประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่จะฟ้องร้องบุคคลที่ทำให้เกิดความเสียหายได้ แต่กรณีการฟ้องคดีโดยมีจุดมุ่งหมายโดยไม่สุจริตหรือบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยในทางคดี หรือฟ้องคดีโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้ตามปกติธรรมดา เช่น การยื่นฟ้องคดีในคดีหมิ่นประมาทหรือคดีอื่นๆ ในพื้นที่ห่างไกลเพื่อให้จำเลยได้รับความลำบากในการเดินทางไปต่อสู้อัยการหรือฟ้องจำเลยในข้อหาที่หนักกว่าความเป็นจริงเพื่อจำเลยต้องยอมกระทำหรือไม่กระทำการอันเป็นการมิชอบ โดยเฉพาะการฟ้องเพื่อคุกคามการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยในการป้องกันตนเองหรือปกป้องประโยชน์สาธารณะ อันเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ถูกฟ้องร้องและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการรณรงค์เกี่ยวกับการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ดังนั้นเพื่อให้การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญานั้นเป็นไปโดยสุจริตตามหลักนิติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรมจึงเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ ๒๖๑ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ประกาศใช้ โดยมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๒^{๑๓} ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเพิ่มข้อความตามมาตรา ๑๖๑/๑ วรรคหนึ่ง ในกรณีราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลเอง หรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่า โจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ให้ศาลยกฟ้องและห้ามโจทก์มิให้ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก”

ในส่วนของมาตรา ๑๖๑/๑ ที่ได้เสนอแก้ไขเพิ่มเติมใหม่นั้น เป็นการเพิ่มอำนาจให้ศาลมีดุลพินิจมากขึ้น ตั้งแต่ในชั้นตรวจคำฟ้องก่อนที่จะมีการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา ๑๖๒ กล่าวคือ หากปรากฏชัดแจ้งต่อศาลจากคำฟ้องหรือพฤติการณ์อย่างอื่นว่า โจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือฟ้องคดีเพื่อกลั่นแกล้งจำเลย ศาลมีอำนาจที่จะไม่ประทับรับฟ้องก็ได้ โดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความคุ้มครองต่อจำเลยมากขึ้น จำเลยไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือตั้งทนายมาต่อสู้อัยการในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและสามารถทำให้กระบวนการเสร็จสิ้นไปจากศาลได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

^{๑๓} สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, “การใช้สิทธิฟ้องร้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๑/๑”, ในการบรรยายเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายและการพิจารณาพิพากษาคดีของข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, จัดโดยสำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม, ๒๕๖๒

นี้ ยังเป็นการคุ้มครองการใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออกและการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อป้องกันการฟ้องคดีส่งเดช^{๑๔}

๒.๒ การอำนวยความสะดวกทางแพ่ง

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทางแพ่ง ศาลยุติธรรมจะยึดถือความสุจริตอันเป็นหลักนิติธรรมประการหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดี การใช้สิทธิทางศาลฟ้องร้องคดีต้องกระทำโดยสุจริต ไม่อาศัยเทคนิคการฟ้องคดีต่อศาลเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบลูกหนี้หรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร ซึ่งหลักดังกล่าวได้บัญญัติไว้ตามมาตรา ๕ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยบัญญัติไว้ว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” ซึ่งหลักดังกล่าวยังได้นำมาบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.๒๕๕๑ ความว่าในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดีในการชำระหนี้ก็ดี ผู้ประกอบธุรกิจต้องกระทำด้วยความสุจริต โดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ธุรกิจที่เป็นธรรม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.๒๕๕๑ มีทั้งส่วนที่เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติและกฎหมายสารบัญญัติ และการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายสารบัญญัติด้วย ทั้งนี้เพราะผู้ประกอบการโดยไม่สุจริตนั้น มิใช่เพียงเริ่มเอาเปรียบผู้บริโภคในขณะคดีขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น หากแต่ได้อาศัยความรู้และศักยภาพ ความสันทัดจัดเจนทางกฎหมายเอาเปรียบแก่ผู้บริโภคตั้งแต่เริ่มก่อนนิติสัมพันธ์นิติกรรมสัญญา ระหว่างกันแล้ว ประกอบกับมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดมาตรการทางกฎหมายสารบัญญัติบางประการเพื่อจะควบคุมป้องกันมิให้มีการประกอบธุรกิจที่เป็นการเอาเปรียบหรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวมด้วย^{๑๕}

หลักนิติธรรมในข้อนี้จะเห็นได้จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๘๗/๒๕๑๖ สามีมรรยา ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมายมีที่ดินอันเป็นเจ้าของร่วมกัน แต่ใส่ชื่อภริยาในโฉนดผู้เดียวแล้วสามียอมให้ภริยาขายฝากกับผู้อื่น ต่อมาสามีมียุติโฉนด

^{๑๔} กระวี วัฒนาคุณากร, ความเห็นเกี่ยวกับ Anti SLAPP LAW เอกสารประกอบการบรรยาย มาตรา ๑๖๑/๑

^{๑๕} ธานิศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : PHOLSIAM PRINTING AND PUBLISHING, ๒๕๕๑), น.๒

มาอ้างเป็นเจ้าของเพิกถอนสัญญาขายฝาก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “สามีได้ร่วมรู้เห็นยินยอมให้ภรรยาเอาที่ดินและ
โรงน้ำแข็งไปขายฝาก เพราะต้องการเงินมาใช้จ่ายในกิจการค้าขายซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในขณะนั้น
เมื่อที่ดินพิพาทที่สามีเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วย แต่ยินยอมให้ภรรยามีชื่อถือกรรมสิทธิ์แต่ผู้เดียว แต่แล้วสามีกลับ
ใช้สิทธิ์ฟ้องเรียกที่ดินส่วนของสามีคืนจากผู้รับซื้อฝากเช่นนี้ เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

คำพิพากษาศาลฎีกา ๖๕๖/๒๕๓๙ การที่โจทก์แบ่งแยกที่ดินที่จะปลูกสร้างออกเป็นสองโฉนดเลขที่
๑๕๔๖๕๑ ซึ่งเป็นโฉนดที่แยกมาจากโฉนดเลขที่ ๑๗๘๕๑ โจทก์ใช้เป็นโฉนดที่ดินที่ขออนุญาตปลูกสร้าง ส่วน
โฉนดที่ดินเดิมซึ่งมีเนื้อที่เหลือเพียง ๗ ตารางวา โอนให้บุคคลอื่น เพื่อให้มีรอยตะเข็บกันไม่ให้ที่ดินตามโฉนด
เลขที่ ๑๕๔๖๕๑ มีอาณาเขตติดชอย เป็นที่เห็นได้ว่า โจทก์มีเจตนาหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามเทศบาลนคร
กรุงเทพ การยื่นคำขออนุญาตปลูกสร้างอาคารของโจทก์ จึงเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๓๒/๒๕๔๔ โจทก์ซื้อที่ดินเนื้อที่ประมาณ ๘๐ ไร่ เป็นที่ดินมือเปล่าไม่มีเอกสาร
สิทธิ์ในที่ดิน ต่อมาสำนักงานที่ดินอำเภอกันตังได้ประกาศและออกสำรวจที่ดินเพื่อออกหนังสือรับรองการทำ
ประโยชน์ที่ดิน แต่มีระเบียบคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ซึ่งออกโดยอาศัยประมวลกฎหมายที่ดินได้กำหนด
หลักเกณฑ์การออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่ผู้ครอบครองทำประโยชน์ได้ไม่เกิน ๕๐ ไร่ เว้นแต่จะ
ได้รับอนุมัติจากผู้ว่าราชการจังหวัด โจทก์จึงขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์เป็น ๒ แปลง แปลงแรก
จำนวน ๕๐ ไร่ ให้สามีโจทก์มีชื่อถือแทน และอีกแปลงหนึ่งคือที่ดินพิพาทซึ่งเป็นส่วนที่เกินจาก ๕๐ ไร่ ให้มีชื่อ
บิดาสามีโจทก์ถือแทน ดังนี้ ขณะโจทก์ขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ในที่ดินพิพาท โจทก์ให้บุคคลอื่น
มีชื่อแทน และต่อมาโจทก์ฟ้องร้องขอให้โอนที่ดินคืนแก่โจทก์ จึงเป็นการกระทำเพื่อหลีกเลี่ยงหลักเกณฑ์การ
ออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ของทางราชการ ถือเป็นการที่โจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ต้องห้ามตาม
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕ โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง

หลักนิติธรรมในส่วนที่บัญญัติในกฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งเป็นหลักสำคัญที่เป็นผลต่อคำพิพากษาของ
ศาลเกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง ได้แก่บทบัญญัติมาตรา ๑๔๒(๕) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
ซึ่งเป็นข้อยกเว้นหลักที่ห้ามมิให้พิพากษาหรือมีคำสั่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง กรณี
“ในคดีที่อาจยกข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นอ้างได้นั้น เมื่อศาลเห็นสมควรจะ
ยกข้อเหล่านั้นขึ้นวินิจฉัยแล้วพิพากษาคดีไปก็ได้” กล่าวคือ ตามหลักกฎหมายที่บัญญัติข้างต้น ศาลจะตัดสิน
ตามประเด็นในคดี จะพิพากษานอกฟ้องนอกประเด็นเกินไปกว่าประเด็นแห่งคดีไม่ได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักความ

ประสงค์ของคู่ความ (principle of party disposition)^{๑๖} แต่ในปัญหาข้อกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ศาลย่อมมีอำนาจที่จะยกข้อกฎหมายดังกล่าวขึ้นวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องมีคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้าง ทั้งนี้มีเหตุผลชัดเจนว่า เรื่องนั้น ๆ มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นส่วนรวม หากไม่ยกขึ้นกล่าวอ้างย่อมเสียความเป็นธรรมไม่ต้องด้วยหลักนิติธรรม อาจเป็นกรณีสัญญาหรือข้อตกลงฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน^{๑๗} ปัญหาว่าจำเลยไม่มีความรับผิดชอบชำระหนี้ตามฟ้อง^{๑๘} การไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือพระธรรมนูญศาลยุติธรรม^{๑๙}

^{๑๖} วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และ สิริพันธ์ พลรบ, “หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม ๑”, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๔๙, น.๓๖๑

^{๑๗} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕/๒๕๕๙ ประเด็นว่าวัตถุประสงค์ของสัญญาเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ เป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้จำเลยจะไม่ได้ให้การไว้โดยชัดแจ้ง จำเลยก็มีสิทธิยกขึ้นอ้างในชั้นอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ก็มีอำนาจวินิจฉัยถึงประเด็นเช่นว่านี้ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๒(๕) ประกอบมาตรา ๒๔๖ มาตรา ๒๒๕ วรรคสอง

^{๑๘} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๔๘/๒๕๕๙ สิทธิของโจทก์ในการฟ้องจำเลยทั้งสองซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่แลหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบละเมิดนั้นต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.๒๕๓๙ เมื่อการกระทำละเมิดของจำเลยที่ ๑ เป็นการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่โจทก์จึงต้องห้ามมิให้ฟ้องจำเลยที่ ๑ ตามมาตรา ๕ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ปัญหานี้เป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน ศาลฎีกาเห็นสมควรยกขึ้นวินิจฉัยและแก้ไขให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๒ (๕) ประกอบมาตรา ๒๔๖ และ ๒๔๗

^{๑๙} อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ ๑๖ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๓๗๗/๒๕๖๐ คดีมีประเด็นว่า ทางพิพาทเป็นทางสาธารณะหรือไม่ จำเลยไม่ได้ให้การต่อสู้กรรมสิทธิ์จึงเป็นคดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ เมื่อไม่ใช่คดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๕ (๔) ที่ผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งตามมาตรา ๒๖ คดีที่ผู้พิพากษาคนเดียวพิจารณาไม่ชอบด้วยบทบัญญัติดังกล่าวและมีผลให้ศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีด้วย ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนศาลมีอำนาจวินิจฉัยได้เองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๔๒ (๕) ประกอบมาตรา ๒๔๖, ๒๔๗

บทสรุป

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรตุลาการที่ดีความและบังคับใช้กฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรมตามอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อให้เกิดความยุติธรรมจริง ๆ นั้น ผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาที่มีความเป็นกลางเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงทั้งจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ แม้กระทั่งฝ่ายตุลาการด้วยกันเอง ทั้งต้องมีความเป็นอิสระจากใจตนเองด้วย ต้องไม่มีอคติในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นอคติอันเนื่องมาจากสาเหตุใด หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางของผู้พิพากษาเป็น หลักนิติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักกฎหมายไทยที่มีมาแต่เดิม คือ กฎหมายตราสามดวงว่าด้วยหลักอินทภาษ ที่วางหลักธรรมในการดำรงตนและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลว่า จะต้องพิจารณาตัดสินอรรถคดีด้วยความเที่ยงธรรมปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด อันเกิดจากอคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ โทษาคติ โมหาคติ ภยาคติ^{๒๐} มีความหมายว่า ลำเอียงเพราะรักใคร่พอใจกับอีกฝ่ายหนึ่ง ลำเอียงเพราะความโกรธเคืองกับอีกฝ่ายหนึ่ง ลำเอียงเพราะความหลงหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และลำเอียงเพราะเกิดจากความกลัว หากผู้พิพากษา มีความลำเอียงการพิจารณาพิพากษาก็ย่อมไม่เกิดความเป็นธรรม เมื่อประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมไม่เชื่อมั่นในการ ตัดสินคดีของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมความสงบเรียบร้อยของสังคมย่อมไม่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อความผาสุกของ ประชาชนโดยรวม และประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ถือว่าไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรมตามบทบัญญัติมาตรา ๓ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐^{๒๑}

^{๒๐} กำชัย จงจักรพันธ์, “หลักนิติธรรม”, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒,

http://k-rc.net/imageupload/๒๑๕๗๖/_๑.pdf.

^{๒๑} รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กกรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

บรรณานุกรม

กระวี วัฒนาคุณากร, ความเห็นเกี่ยวกับ Anti SLAPP LAW เอกสารประกอบการบรรยาย มาตรา ๑๖๑/๑

กำชัย จงจักรพันธ์. “หลักนิติธรรม.” http://k-rc.net/imageupload/๒๑๕๗๖/_๑.pdf. ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

คมสัน สุขมาก. “หลักนิติธรรมกับการอำนวยความสะดวกทางอาญา ของพนักงานสอบสวน.” <http://www.polsci-law.buu.ac.th/journal/document/๘-๑/๑๒.pdf>, ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๒/๒๕๗๘. <https://deka.in.th/view-๗๑๖๐๕.html>. ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒,

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๖๔/๒๕๖๖, <https://deka.in.th/view-๕๐๖๙๔.html> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒,

จรัญ ภัคธีธนากุล, “หลักนิติธรรม:ความชอบธรรมตามกฎหมาย”, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒,

http://elibrary.constitutionalcourt.or.th/document/documents/documents/Individual_Study_32.pdf

ดิเรก อิงคินันท์. “คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการคดีตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าย พ.ศ. ๒๕๕๑.”

http://www.library.coj.go.th/Openmedia/index?f=../file_upload/module/manage_digital_file/digital_file/๙๕๘๘๖๖๒๑๒.pdf, ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

ถวิลวดี บุรีกุล. “ธรรมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่,” วารสารสถาบันพระปกเกล้า. เล่มที่ ๒. ปี ๒๕๕๖.

<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%9C%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A0%E0%B8%B4%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%A5%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%80%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%81%E0%B8%9C%E0%B8%A7%E0%B8%83%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%88>. ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

ธานีศ เกศวพิทักษ์. “คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑.” กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย), ๒๕๕๑.

เพลินตา ตันรังสรรค์. “ร่างข้อเสนอ ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม.” http://web.senate.go.th/lawdatacenter/includes/FCKeditor/upload/Image/b/s๕๖%๒๐jun_๑๑_๑.pdf. ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และ สิริพันธ์ พลรบ. "หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม ๑." กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๔๙.

สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. “การใช้สิทธิฟ้องร้องคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๑/๑.” ในการบรรยายเผยแพร่ความรู้โครงการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายและการพิจารณาพิพากษาคดีของข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. จัดโดย สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม, ๒๕๖๒

สำนักงานศาลยุติธรรม, คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์, หจก.อรุณการพิมพ์, ๒๕๖๐

